

Asia: VN/12734/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi liittyen pakottamalla solmitun avioliiton kumoamiseen

Avioliiton kumoaminen

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä

Suomen Asianajajaliitto pitää lähtökohtaisesti oikeasuuntaisena Sanna Marinin hallitusohjelmaan kirjattua ehdotusta selvittää pakkoavioliittojen mitätöinnin tarvetta osana turvallisen oikeusvaltion kehittämistä ja rikosuhrien aseman parantamista. Liitto kuitenkin toteaa, että ehdotusta on syytä tarkastella kriittisestikin siitä näkökulmasta, riittääkö nykyinen lainsäädäntömme turvaamaan heikossa asemassa olevan osapuolen oikeussuojan tarpeen jo muutenkin ja johtavatko ehdotetut säännösmuutokset jopa tavoitellun tarkoituksen toteutumatta jäämiseen.

Asianajajaliitto suhtautuu lähtökohtaisesti kriittisesti siihen, että avioliitto voitaisiin avioeron lisäksi ja sen ohella päättää myös avioliiton kumoamismenettelyn kautta pelkästään siitä syystä, että hakijan siviilioikeudellinen status palautuisi sellaiseksi, mikä se oli ennen avioliiton solmimista. Ehdotuksessa on lähdetty siitä, että avioeroon mahdollisesti liittyvä kielteinen stigma voitaisiin poistaa siten, että avioliittoon pakotetun avioliittotiedot poistettaisiin tai niitä ei ilmenisi Digi- ja väestötietorekisteriin tehdyistä merkinnöistä. Etenkin niissä tapauksissa, joissa liitosta on syntynyt lapsia, avioliittoon pakotetun siviilioikeudellista statusta koskevien merkintöjen poistamisella ei olisi merkitystä ottaen huomioon, että ehdotuksenkin mukaan liitosta syntyneillä lapsilla olisi aviolapsen status.

Liitto on taipuvainen puoltamaan sitä näkökantaa, jonka mukaan tehtyjen merkintöjen jälkikäteinen häivyttäminen Digi- ja väestötietojärjestelmästä on omiaan vähentämään järjestelmän nauttimaan julkista luotettavuutta. Liitto herättää kysymyksen myös ehdotuksen käytännön toteuttamismahdollisuuksista etenkin siitä näkökulmasta, ovatko henkilön siviilioikeudellista statusta koskevien merkintöjen historiatiedot kuitenkin säilytettävä ja siten jälkikäteen saatavissa. Tähän seikkaan ei Digi- ja väestörekisteri ei arviomuistion johdosta antamassaan lausunnossa ei ole ottanut tarkemmin kantaa.

Vaikka ehdotuksen vaikutukset täyttävät tasa-arvon ja sukupuolineutraalisuuden vaatimukset, on ehdotuksen tehtävänasettelustakin pääteltävissä, että sen tarkoituksena on suojata etenkin avioliittoon pakotettujen tyttöjen ja naisten asemaa. Ei ole kuitenkaan estettä sille, että mahdollisuuteen päättää avioliitto kumoamismenettelyn kautta tartuttaisiin muissakin kuin ehdotuksen tarkoittamassa heikomman osapuolen suojaa toteuttavassa tarkoituksessa. Ei ole siten poissuljettua, että menettelyä käytettäisiin avioeroa koskevien säännösten kiertämiseksi ja ehdotuksen ration vastaisesti uutena pikaeron väylänä.

Ehdotuksen soveltaminen edellyttää, että avioliittoon pakotetun tulee esittää näyttöä siitä, että hänet on avioliittoon pakotettu. Pakkoavioero-oikeudenkäynnin voidaan olettaa pitkittyvän ja vaativan siihen osallisilta oikeudellisen asiantuntemuksen käyttöä etenkin jos osallisten näkemykset avioliiton solmimisen olosuhteista eroavat toisistaan. Tämä johtaa prosessin pitkittymiseen ja osittain palaamista ”syyllisyshakuiseen” avioeroprocessointiin, josta on avioliittolain uudistuksen yhteydessä haluttu nimenomaisesti luopua.

Asianajajaliitto pitää ehdotuksen tavoitetta helpottaa avioliittoon pakotetun oikeutta saada avioero sekä poistaa pakkoavioliiton kielteisiä vaikutuksia yksilön kannalta sinänsä ymmärrettävinä ja oikeansuuntaisena. Ehdotus myös vastaa muissa Pohjoismaissa yleisesti omaksuttua linjaa. Yleisistä puoltavista näkökulmista huolimatta liitto kuitenkin päätyy toteamaan, että oikeudellisesti ja käytännön asianajajatyön kannalta tarkasteltuna ehdotuksen toteutukseen liittyy riskejä. Koska ne ovat omiaan jopa heikentämään esityksen tarkoitusta suojata heikossa ja turvattomassa asemassa olevaa avioliiton osapuolta, ei liitto katso perustelluksi ehdotusta kannattaa.

Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä

Käytyään keskustelua arviomuistion ja sen johdosta annettujen lausuntojen pohjalta liitto toteaa, että lähtökohtaisesti ulkomailla solmittujen avioliittojen tunnustamismenettelyn rajoittamiseen on kansainvälisen yksityisoikeuden vastavuoroisuuden näkökulmasta suhtauduttava kriittisesti. Useimmissa tapauksissa ulkomailla solmitun avioliiton tunnustaminen Suomessa palvelee avioliittoon osallisten sekä lasten etua mm. ulkomaalaislainsäädännön sekä lasten asemaa ja sosiaalisia etuuksia koskevien oikeuksien näkökulmasta. Toisaalta se, että Suomesta lähetetään alaikäisiä lapsia, erityisesti tyttöjä, ulkomaille ns. järjestettyjä avioliittoja varten, on voimassaolevan lainsäädännön ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten vastaista.

Asiassa tulee siten punnita sitä, onko ehdotuksen mukainen muutos, erityisesti ottaen huomioon kansainvälisen yksityisoikeuteen liittyvät lähtökohtaperiaatteet, kuitenkin puolustettavissa heikomman osapuolen suojan tarpeen toteuttamiseksi.

Voimassaolevan lain mukaan ulkomailla solmittu avioliitto voidaan jättää tunnustamatta, mikäli se olisi loukkaisi Suomessa noudatettavia perustavaa laatua olevia oikeusperiaatteita. Liitto toteaa, että ehdotuksen tavoitteiden toteuttamiseksi riittäisi sinänsä jo se, että lainkäytössä tunnustamista jättämistä liittyvät tulkintaperiaatteet ovat yhtenäisiä siten, että ulkomailla alaikäisenä solmittu avioliitto lähtökohtaisesti, ellei erityisiä vastasyitä esitetä, jätettäisiin aina tunnustamatta. Käytännössä kyse on siitä, kumpi vaihtoehto on asiaan osallisen oikeusturvan kannalta parempi - joko se, että hänen avioliittonsa Suomessa on lähtökohtaisesti pätevä, mutta voidaan jättää tunnustamatta, vaiko se, että avioliitto lähtökohtaisesti on pätemätön, mutta voidaan jälkikäteisesti tunnustaa. Molemmat vaihtoehdot edellyttävät ” erityisten syiden ” tulkintaa ja on perusteltua aihetta olettaa, että pohdinnan kohteena ovat molemmissa tapauksessa samat seikat ja olosuhteet kuten esim. oleskelulupa tai lasten asema.

Liitto on taipuvainen asettumaan sille kannalle, että heikomman osapuolen suojan tarve tulee riittävästi turvatuksi voimassaolevan lainsäädännön kautta, missä tapauksessa kansainvälisen yksityisoikeuden lähtökohtaisiin vastavuoroisuuden periaatteisiin ei ole tarvetta kajota.

Muut huomiot

Onko teillä muuta lausuttavaa ehdotukseen liittyen?

-

Toivonen Milla
Suomen Asianajajaliitto - Hanna Rähä-Mäntyharju, Asianajajaliiton
puheenjohtaja